

Mehmet MAÇ

Yerinin Mali Müşavir

Harcırahların Gelir ve Damga Vergisi Stopajları İle SSK Primleri Karşısındaki Durumu

1. GENEL AÇIKLAMA:

Gerçek kişilerin ve kurumların ticari, zirai, mesleki kazanç elde etmek için gösterdikleri faaliyetler kapsamında, iş sahibinin, personelin veya görevlendirilen diğer kişilerin yurtiçi veya yurtdışı seyahate gitmeleri gerekebilmektedir.

Vergi kanunlarımız, yapılan seyahatin işle ilgili olması, seyahat maksadının gerektirdiği süre ile sınırlı tutulması şartıyla, işin önemi ve genişliği ile mütenasip meblağlardaki gerçek seyahat giderlerinin belgelendirilmek suretiyle hasılattan indirilmesine izin vermektedir.

Seyahat giderlerinin belgelendirilmesi prensip olarak gerekli bulunmakla birlikte bunun yerine, belge gerektirmeksizin ve iş seyahatindeki yeme ve yatma giderlerinin karşılığı olarak seyahate gidene harcırâh gündeliği verilmesi ve bunun hasılattan indirilmesinin tercih edilmesi de mümkündür (Burada gerekmediğini belirttiğimiz belgeden kastımız fatura ve benzeri belgelerdir. Harcırâhın belgesi olarak, seyahat yerini, süresini, sebebini gösteren form düzenlenmeli ve harcırâhın alındığına dair seyahate gidenin isim ve imzasını taşıyan makbuz hazırlanmalıdır.).

Şayet seyahate gidene, harcırâh gündeliği verilmişse, o seyahatteki yeme ve yatma giderleri için

belgeli gerçek gider usulünden vazgeçilmiş, bunun yerine seyahate gidene götürü esasta para vermek suretiyle seyahatteki yeme ve yatma giderlerinin karşılanması tercih edilmiş demektir.

Dolayısıyla, belli bir seyahatte, seyahate gidene hem harcırâh verilmiş, hem de o seyahatteki, seyahate gidenin yeme ve yatma giderlerine ilişkin gerçek belgeli giderler de kayda alınmışsa, verilen harcırâhın tamamı, harcırâh değil net ücret sayılır ve brüte götürülerek gelir vergisi ve damga vergisi kesintilerinin yapılması gerekir.

Özel sektörde faaliyet gösteren ticari, zirai ve mesleki işletmeler ile kurumlar vergisi mükelleflerinin işle ilgili olarak seyahate gönderdikleri personele, yönetim kurulu üyelerine, denetçilerine ve tasfiye memurlarına yeme ve yatma giderlerine karşılık verilen harcırâhların devlet memurlarına verilen en yüksek harcırâh miktarına kadar olan kısmı gelir vergisinden (stopajdan) istisna edilmiştir. Bu haddi aşan harcırâh gündelik verilirse aşan kısım net ücret sayılır, brüte götürülerek stopaja tabi tutulması gerekir.

Aşağıdaki bölümlerde, özel sektörde stopajdan müstesna olarak verilebilecek yurtiçi ve yurtdışı harcırâhların miktarı ile harcırâhların damga vergisi ve SSK kesintileri karşısındaki durumu konusunda bilgi verilmiştir:

2. GELİR VERGİSİNDEN MÜSTESNA HARCIRAH TUTARINI BELİRLEYEN HÜKMÜN YORUMU VE UYGULANMASI:

G.V.K.'nın 24/2. maddesinde, Harcırâh Kanunu kapsamında kalan müesseseler yani ticarî, zirai ve meslekî işletmeler ile kurumlar tarafından, işle ilgili seyahat yapan görevlilere, yemek ve yatmak giderlerine karşılık verilen gündeliklerin vergiden müstesna olduğu belirtildikten sonra, parantez içinde aynen şu hükme yer verilmiştir:

"Bu gündelikler, aynı aylık seviyesindeki Devlet memurlarına verilen gündeliklerden fazla ise VEYA DEVLETÇE VERİLEN GÜNDELİKLERİN EN YÜKSEK HÂDDİNİ AŞARSA, aradaki fark ücret olarak vergiye tâbi tutulur."

Bu ifadeden bugüne kadar anlaşılan mâna ve yapılan genel uygulama, görevli personelin, aynı ücret seviyesindeki Devlet memurunun alabileceği harcırâh gündeliği tutarı ile kendisine ödenen gündelik tutarını mukayese etmek ve ödenen tutar fazla ise aradaki farkı vergiye tâbi tutmak şeklinde olmuştur.

Ücret seviyesi Devletçe ödenen en yüksek ücret tutarının üstünde olan görevlilere ödenen harcırâh gündeliklerinde ise, bu gündeliklerin, Devlet memurlarına ödenen en yüksek gündelik tutarını aşan kısmının vergilendirilmesi yoluna gidilmiştir.

Ne var ki, bu uygulamalar sırasında, Bütçe Kanunlarına ekli (H) cetvellerinde ve Kararnemelerde zikredilen memuriyet ünvan, kadro ve dereceleri ile aylık ve ek gösterge rakamlarına dayalı brüt aylık, brüt ücret tutarlarını hesaplamının ve dolayısıyla de bunları özel sektör tarafından ödenen ücretlerle kıyaslamının imkânsızlığı sebebiyle, her malî danışman ve her firma tarafından farklı tablolar düzenlenmekte ve farklı uygulamalar yapılmaktaydı.

Bu durumda doğru olan şey, her değişiklik sonrasında Bakanlığın gerekli hesapları yaparak veya yaptırarak düzenleteceği tabloları tebliğ veya sirkülerler yoluyla mükelleflere duyurması ve böylece yeknesak bir uygulama yapılmasına imkân sağlaması olduğu halde, hesaplama imkânsızlığı dolayısıyla bu da yapılamamaktaydı.

Bizim görüşümüz, G.V.K.'nın 24/2. maddesinde yer alan parantez içindeki ibarede, sadece Devlet memurlarına verilen gündeliklerden değil araya

"veya" ibaresi konularak, aynı zamanda Devletçe verilen gündeliklerin en yüksek haddinden söz edilmiş ve bunu aşan kısmın ücret sayılacağı belirtilmiş olması nedeniyle, mukayeseye DEVLETÇE VERİLEN EN YÜKSEK GÜNDELİK TUTARINI ESAS ALMAK GEREKTİĞİ istikametindedir.

Aynı aylık seviyesindeki Devlet memurunu ve ona ödenen gündelik seviyesinin ne olduğunu tesbit etmenin imkânsız olması, bunun tesbitine esas alınacak bir tablonun resmen oluşturulamaması ve bu yüzden tatbikatta yaşanan farklı uygulamaların yarattığı karmaşa da, böyle açık ve tek bir gündelik tutarına itibar edilmesini zorunlu kılmaktadır.

Diğer taraftan, günümüzün şartlarında, özel sektördeki ücret seviyelerinin, genelde en yüksek Devlet memuruna ödenen aylıklardan fazla olması dolayısıyla, böyle bir uygulamanın sebebiyet verebileceği önemli bir vergi kaybı ve sakınca da söz konusu değildir.

Ayrıca, özel sektörde, fiilen yapılan ve belgelenen tutarları üzerinden kazançtan indirilen yemek ve yatmak giderlerinin genelde Devletçe verilen en yüksek gündelik tutarının çok daha üstünde tezahür etmesi sebebiyle, gündelik esası yerine gerçek gider esasının tercih edildiği ve bu sebeple gündelik uygulamasının çok istisnai hâllere inhisar ettiği de bilinen bir gerçek olup, yapılacak uygulama değişikliğinin bu sebeple de önemli bir vergi kaybına sebebiyet vermeyeceği aşikârdır.

Maliye Bakanlığı Gelirler Genel Müdürlüğü'nün de, uzun bir süreden beri, yukarıda açıklanan gerekçelerle, G.V.K.'nın 24/2. maddesinde yer alan parantez içindeki hükmü, özel sektör tarafından ödenen gündeliklerin Devletçe verilen en yüksek gündelik tutarları ile mukayese edilmesi ve aşan kısmın vergilenmesi gerektiği şeklinde tefsir ettiği ve verdiği çok sayıda mukteza ile uygulamaya bu şekilde yön vermek istediği, çok daha önemlisi bunun aksine hiçbir mukteza vermediği saptanmıştır. (Maliye Bakanlığı'nın 22.09.2003 tarih ve 38861 sayılı muktezası)

Öteden beri benimsenen anlayışa ve yapılan uygulamalara göre, en yüksek Devlet memuru Başbakanlık Müsteşarı olduğu ve memurlar içerisinde en yüksek harcırâh gündeliği ona ödendiği cihetle, "Devletçe verilen gündeliklerin en yüksek hâddi" olarak, uygulamada bu hâddi esas almak zorunluluğu vardır.

Her ne kadar mevcut cetvellere göre en yüksek gündelik TBMM Başkanı ile Başbakan'a ödenmekle ise de memur değil politikacı olan söz konusu kişilere ödenen gündeliklere itibar etmek mümkün değildir.

Buna göre, 2006 yılında Devlet memurlarına verilen gündeliklerin en yüksek hâddinin ne olduğu, dolayısıyla bu ölçüye bağlanmış bulunan gelir vergisinden müstesna olarak özel sektörde verilebilecek yurtiçi, yurtdışı ve KKTC için geçerli harcırâh gündeliği tutarları ve yasal dayanakları aşağıdaki bölümlerde belirtilmiştir:

3. YURTIÇİ SEYAHATLER NEDENİYLE 2006 YILINDA GELİR VERGİSİNDEN İSTİSNA EDİLEREK ÖDENEBİLECEK HARCIRAH GÜNDELİĞİ MİKTARI (30 YTL):

5437 sayılı 2006 Yılı Merkezi Yönetim Bütçe Kanununa (RG. 31.12.2005 - 26040 1. Mükerrer) ekli H Cetveli, Harcırâh Kanununa göre yurt içi seyahatler nedeniyle 2006 yılında ödenecek gündelik miktarlarını belirlemektedir. Bu cetvelin I /A-b fıkrasında Başbakanlık Müsteşarına 2006 yılında yurt içi seyahatler için seyahatte geçen gün başına 30 YTL ödenmesi öngörülmüştür.

Buna göre, özel sektör firmaları çalışanlarına ücret seviyesi ne olursa olsun yurt içi seyahatler nedeniyle bu tutarda vergiden müstesna harcırâh gündeliği ödeyebilecektir. Bu tutarı aşan ödemelerin GVK'nun 24/2. maddesi gereğince net ücret ödemesi kabul edilerek gelir vergisi stopajına tabi tutulması gerekir.

4. YURTDIŞI SEYAHATLER NEDENİYLE 2006 YILINDA VERGİSİZ OLARAK ÖDENEBİLECEK HARCIRAH GÜNDELİKLERİ:

Bilindiği gibi, Devlet memurlarına ödenmesi gereken harcırâh gündelikleri Harcırâh Kanunu'nun 34'üncü maddesine istinaden Bakanlar Kurulu Kararları ile belirlenmektedir. Bu konuda son olarak yayımlanmış olan 2004/8340 sayılı Bakanlar

Kurulu Kararı'nın (RG. 27.01.2005-25709) ekindeki cetvelin II numaralı sütununda Başbakanlık Müsteşarına yurt dışı seyahatler nedeniyle ödenmesi gereken harcırâh miktarları gösterilmiştir (2006 için şu ana kadar herhangi bir Bakanlar Kurulu Kararı yayımlanmamış olmakla birlikte genellikle yayımlanan kararlarda yurt dışı harcırâh miktarları değişmediği için 2004/8340 sayılı Karar ile belirlenen tutarlar geçerliliğini korumaktadır.).

Buna göre özel sektör firmaları çalışanlarına ücret seviyesi ne olursa olsun yurt dışı seyahatler nedeniyle bu yazımın ekindeki tabloda gösterilen miktarlarda vergiden müstesna harcırâh gündeliği ödeyebilir. Yurt dışı gündelikler ilk 10 günlük süre için % 50 zamlı olarak dikkate alınır. Bu şekilde hesaplanan tutarları aşan harcırâh ödemelerinin net ücret ödemesi kabul edilerek gelir vergisine tabi tutulması gerekmektedir.

5. KUZAY KIBRIS TÜRK CUMHURİYETİ'NE YAPILAN SEYAHATLER NEDENİYLE 2006 YILINDA VERGİSİZ OLARAK ÖDENEBİLECEK HARCIRAH GÜNDELİĞİ (72 YTL):

2006/10115 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı (RG. 14.03.2006 -26108) ile Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ne yapılacak yolculuklarda verilecek gündelikler belirlenmiş olup, Karara ekli cetvelin 2. maddesinde, Başbakanlık Müsteşarına 2006 yılında Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetine yapacağı seyahatler için 72 YTL gündelik ödenmesi öngörülmüştür.

Buna göre, özel sektör firmaları çalışanlarına ücret seviyesi ne olursa olsun Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ne yapacağı seyahatler nedeniyle bu tutarda gelir vergisinden müstesna harcırâh gündeliği ödeyebilecektir. Bu tutarı aşan ödemelerin GVK'nun 24/2. maddesi gereğince net ücret ödemesi kabul edilerek vergiye tabi tutulması gerekir.

6. HARCIRAHLARIN DAMGA VERGİSİNDEKİ DURUMU:

Damga Vergisi Kanunu'na ekli (1) Sayılı Tablo'nun IV/1-h pozisyonunda

"Maaş, ücret, gündelik, huzur bakki, aidat, ih-

tisas zammı, ikramiye, yemek ve mesken bedeli, HARCIRAH, tazminat vesaire gibi her ne ad ile olursa olsun HİZMET KARŞILIĞI alınan paralar için verilen makbuzlar ile bu paralar nakden ödenmeyerek kişiler adına açılmış veya açılacak cari hesaplara nakledildiği veya emir ve havalelerine tediye olunduğu takdirde nakli veya tediye temin eden kağıtlar”

binde 6 nisbetinde damga vergisine tabi tutulmuştur.

Uygulamada öteden beri, bu pozisyondaki “harcirah” kelimesine istinaden, harcirah gündeliği ödemelerinin tümü üzerinden damga vergisi kesintileri yapılagelmektedir.

Burada büyük bir yanlışlık ve yorum hatası bulunduğu bize göre açıktır.

Dikkat edilirse kanun koyucunun damga vergisine tabi tutmak istediği kağıtlar, hizmet erbabına HİZMET KARŞILIĞI olarak yapılan ödemelere ilişkin kağıtlardır.

Halbuki YASAL SINIR İÇİNDEKİ HARCIRAH, HİZMET KARŞILIĞI DEĞİL, GİDER KARŞILIĞIDIR.

Nitekim GVK'nun 24. maddesinde harcirah GİDER KARŞILIĞI olarak tanımlanmış ve sınırlandırılmıştır. Bu sınır içindeki harcirah hizmet karşılığı değildir. Sınırı aşan harcirahtaki aşan kısım gider karşılığı olarak kabul edilmemiş yani HARCIRAHLARIN YASAL SINIRI AŞAN KISMI net ücret geliri yani HİZMET KARŞILIĞI elde edilen ücret sayılmıştır.

Aynı şekilde damga vergisinin konusuna giren harcirah da, HİZMET KARŞILIĞI ALINAN PARANIN İÇİNDEKİ HARCIRAH yani harcirahtan GVK'nın 24'üncü maddesindeki yasal sınırı aşan kısımdır. Uygulamada yapılan hata, yukarıdaki pozisyonda yer alan “hizmet karşılığı” ibaresi görmezlikten gelinerek, sadece “harcirah” ibaresinden hareketle harcirahtan gider karşılığı olan kısmını da içerecek şekilde, tüm harcirah üzerinden damga vergisi kesilmesidir.

Yukarıdaki nedenlerle yasal sınır içindeki harcirahtan ödemelerinin hem gelir vergisi hem de damga vergisi kesintisine tabi olmadığını, ancak yasal sınırı aşan harcirahtalarda, aşan kısmın brüte götürülerek her iki kesintiye de tabi tutulması gerektiği görüşündeyiz.

Konumuzun dışında olmakla beraber, damga vergisini çok sakıncalı bulduğumuzu, özellikle ücret

unsurları üzerinden gelir vergisi stopajı yanında ayrıca damga vergisi kesintisi yapılmasının anlamsız olduğunu belirtmek isteriz.

7. HARCIRAHLARIN SSK PRİMİ KARŞISINDAKİ DURUMU:

Gerek halen yürürlükte bulunan 506 sayılı SSK Kanunu'nun 77. maddesinde, gerekse 01.01.2007 tarihinden itibaren yürürlüğe girecek 5510 sayılı yeni Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu'nun 80'inci maddesinde harcirahtan, “YOLLUKLAR” ibaresi ile ve miktar sınırlaması olmaksızın SSK prim matrahının dışında tutulmuştur.

Bu hükümlere göre yolluk veya harcirahtan olarak personele yapılan ödemelerin tümü (Gelir Vergisi Kanunu'ndaki yasal sınırı aşıya dahi) SSK kesintisinin ve bildirimlerinin dışında olacaktır.

8. HARCIRAH UYGULAMASINA İLİŞKİN DETAYLI BİLGİLER:

İşle ilgili yurt içi ve yurt dışı seyahat ve ikamet harcamalarının gider yazılması ve vergilendirilmesine ilişkin esaslar ve özellikler yukarıda açıklananlardan ibaret değildir. Yazımızın sınırı ve kapsamı dışında kalan bu bilgiler için söz konusu kaynağı göstermekle yetiniyoruz (Sirküler ve duyurularımız ile e-kitaplarımız ve diğer faydalı bilgiler, www.bdodenet.com.tr adresli web sitemizdedir.).

9. VERGİ VE SSK KESİNTİLERİ AÇISINDAN ÖZELLİK GÖSTEREN ÜCRET UNSURLARI:

Ücret türleri ve bunların tabi olduğu kesintiler son derece geniş bir konu olup, harcirahtan dışarıda kesintiler açısından özellik gösteren pek çok ücret unsuru vardır.

Sicil dergisinin Mart 2006 sayısında yayınlanan ve Sayın SSK Müfettişi Resul KURT ile birlikte kaleme aldığımız “Vergi ve/veya SSK Primi Hesaplanmaksızın Personele Sağlanabilecek Menfaatler” başlıklı yazımızda, kesintiler yönünde özellik gösteren ücret unsurları hakkında geniş bilgi sunulmuştur.

YURTDIŞI HARCIRAH GÜNDELİĞİ TUTARLARI

GİDİLEN ÜLKE		Seyahatin ilk 10 günü için gün başına	Seyahatin 11. ve daha sonraki günleri için gün başına	DÖVİZ CİNSİ
A.B.D.		244,5	163	ABD Doları
Almanya		223,5	149	EURO
Avustralya		378	252	A. Doları
Avusturya		229,5	153	EURO
Belçika		211,5	141	EURO
Danimarka		1.693,5	1.129	D. Kronu
Finlandiya		208,5	139	EURO
Fransa		211,5	141	EURO
Hollanda		216	144	EURO
İngiltere		159	106	Sterlin
İrlanda		207	138	EURO
İspanya		207	138	EURO
İsveç		1.909,5	1.273	İ. Kronu
İsviçre		399	266	İ. Frangı
İtalya		207	138	EURO
Japonya		45.735	30.490	J. Yeni
Kanada		336	224	K. Doları
Kuveyt		67,5	45	K. Dinarı
Lüksemburg		211,5	141	EURO
Norveç		1.644	1.096	N. Kronu
Portekiz		207	138	EURO
S. Arabistan		834	556	S. A. Riyali
Yunanistan		207	138	EURO
Diğer Ülkeler (KKTC Hariç)	(*)	211,5	141	ABD Doları

* Yukarıdaki cetvelin son satırında da belirtildiği üzere, cetvelde yer almayan Rusya, Azerbaycan, Pakistan, Somali, Libya, Şili ve Brezilya gibi ülkelere yapılacak seyahatlerde, ABD Doları olarak belirlenen gündelik tutarına (141 \$) itibar edilecektir. KKTC'ye yapılan seyahatler için bu miktarda değil Bakanlar Kurulunca ayrıca belirlenen miktarda gündelik ödenir.